

**Pensionsmarkedsrådets redegørelse
om
samspillet mellem offentlig førtidspension og
invalidedækning i arbejdsmarkedspensionsordninger**

**Pensionsmarkedsrådet
Maj 2007**

ISBN 87-7985-046-4

Indholdsfortegnelse

1.	Indledning.....	3
2.	Sammenfatning.....	6
3.	Metode.....	8
4.	Tilkendelseskriterier og sagsbehandling	10
4.1	Førtidspensionsreformen.....	10
4.1.1	De nye regler	11
4.1.2	Arbejdsevnekriteriet	12
4.1.3	Arbejdsevnetmetoden	13
4.2	Invalidedækning i overenskomstbaserede og virksomhedsbaserede arbejdsmarkedspensioner efter førtidspensionsreformen	14
4.2.1	Optagelsesvilkår og fortsat optjening for personer med nedsat arbejdsevne, sygdom m.v.....	14
4.2.2	Tilkendelseskriterier	17
4.2.3	Forebyggende indsatser	21
4.2.4	Sagsbehandling.....	23
4.2.5	Tilpasninger og ændringer i pensionsselskabernes tilkendelseskriterier og metoder som følge af førtidspensionsreformen.....	25
4.3	Svagelighedspension i tjenestemandspensionsordningerne	28
5.	Ydelsesstrukturer og dækning	29
5.1	Førtidspensionsreformen.....	29
5.2	Invalidedækning i virksomhedsbaserede og overenskomstbaserede ordninger efter førtidspensionsreformen	29
5.3	Svagelighedspension i tjenestemandspensionsordninger.....	30
5.4	Samlet dækning ved nedsat arbejdsevne.....	30

Pensionsmarkedsrådets redegørelse

om

samspillet mellem offentlig førtidspension og invalidedækning i arbejdsmarkedspensionsordninger

I december 2000 blev der indgået en bred politisk aftale om en førtidspensionsreform og det rummelige arbejdsmarked. Der blev som følge heraf indført en ny ydelsesstruktur på førtidspensionsområdet og et nyt arbejdsevnekriterium for tilkendelse af førtidspension og visitation til fleksjob. Samtidig blev der indført en fælles sagsbehandlingsmetode til vurdering af arbejdsevnen.

Formålet med ændringerne har været at styrke den aktivrettede indsats; at give personer, der ikke er i stand til at blive selvforsørgende, en forsørgelsesydelse, der kompenserer for den manglende arbejdsevne; at styrke retssikkerheden i sagsbehandlingen; at få et mere enkelt og gennemskueligt førtidspensionssystem; og at opnå større sammenhæng i regelsættet om det rummelige arbejdsmarked og førtidspension.

Denne redegørelse belyser, hvordan de nye regler på førtidspensionsområdet – herunder regler om ydelsesstruktur, tilkendelseskriterium og metode – spiller sammen med reglerne om invalidedækning i arbejdsmarkedspensionsordninger, og i hvilket omfang dette samspil kan siges at understøtte intentionerne i førtidspensionsreformen. Arbejdsmarkedspensioner defineres i denne sammenhæng bredt og omfatter overenskomstbaserede og virksomhedsbaserede arbejdsmarkedspensioner og tjenestemandspensioner.

1. Indledning

Med virkning fra den 1. januar 2003 trådte førtidspensionsreformen i kraft. Førtidspensionsreformen indebærer en række markante ændringer i selve grundlaget for tilkendelse af offentlig førtidspension, i ydelsesstrukturen og i forhold til de metoder for vurdering af arbejdsevne, som kommunerne anvender.

Der vil være en vis overlappning mellem de grupper, som visiteres til fleksjob eller får tilkendt offentlig førtidspension, og dem som får udbetalt invalidedækning fra arbejdsmarkedspensioner.

Konsekvensen af dette samspil er bl.a., at der opstår økonomiske incitamenter for det enkelte individ. Efter de tidligere gældende regler om førtidspension blev det i nogle ordninger (fx tjenestemandspensioner) stillet som krav, at der blev tilkendt mellemste førtidspension fra det offentlige, før det kunne udløse invalidedækning. Dermed opstod der privatøkonomiske incitamenter for at opnå tilkendelse af mellemste førtidspension og dermed til at få bedømt den helbredsmæssige situation så dårligt som muligt.

Efter førtidspensionsreformen består dette samspil fortsat. Den overordnede hensigt med førtidspensionsreformen var at sikre, at så mange som muligt be-

varer en tilknytning til arbejdsmarkedet, fx i et fleksjob. Der kan således kun tilkendes førtidspension, hvis beskæftigelse i fleksjob ikke er en mulighed. Fokus er skiftet fra begrænsninger til at se på (udvikling af) muligheder i forhold til arbejdsmarkedet. For mange borgere vil dette fokusskift blive betragtet som en hjælp til at få/bevare en tilknytning til arbejdsmarkedet. For de borgere, som mener sig berettiget til eller ønsker førtidspension, er det afgørende, at kommunen kan fastholde målsætningen om at fokusere på udviklingsmuligheder og personlige ressourcer.

Der vil være en række forskellige forhold, som har betydning for den enkeltes incitamenter i denne sammenhæng. Det forhold, at førtidspension er en varig ydelse og dermed et mere "sikkert" forsørgelsesgrundlag end fleksjob, kan have negativ indflydelse på nogle borgeres tilskyndelse til at indgå aktivt i en udviklingsproces, uanset at det i sidste ende er kommunen, der suverænt træffer afgørelse om tilkendelse af førtidspension. Tilsvarende kan de økonomiske vilkår spille en rolle. Lønnen i et fleksjob er højere end førtidspensionen og vil derfor understøtte borgerens aktive deltagelse. Omvendt vil udbetaling af invalidedækning i forbindelse med tilkendelse af førtidspension reducere den økonomiske fordel ved alternativt at være beskæftiget i et fleksjob uden udbetaling af invalidedækning.

Således kan indretningen af arbejdsmarkedspensionernes invalidedækning også være et blandt flere forhold, der har betydning for den enkeltes incitamenter og dermed for konstruktiv medvirken i en udviklingsproces. Der er naturligvis andre faktorer, der påvirker borgerens incitamenter, men disse beskrives dog ikke nærmere her.

Omvendt kan man sige, at jo større forskel der måtte blive mellem det offentlige førtidspensionssystem og de private invalidedækninger, jo vanskeligere vil det blive at forklare overfor borgeren. Hvorfor kan der ikke tilkendes førtidspension efter det offentlige system, mens den samme borger kan få tilkendt en erstatning via sin arbejdsmarkedspension og omvendt.

Set i det lys er det særdeles interessant at afdække, om ændringen af reglerne for tilkendelse af offentlig førtidspension, ændring af reglerne om fleksjob mv. har haft nogen afsmittende effekt i forhold til den måde, hvorpå arbejdsmarkedspensionernes invalidedækning fungerer.

På denne baggrund besluttede Pensionsmarkedsrådet at nedsætte en arbejdsgruppe med henblik på at få udarbejdet en redegørelse om samspillet mellem førtidspension og arbejdsmarkedspensioner.

Arbejdsgruppens sammensætning

Bent Nielsen, Socialministeriet (formand)

Trine Hougaard, udpeget af Beskæftigelsesministeriet

Steen Müntzberg, udpeget af DA

Kirstine Bünemann, udpeget af LO

Lene Harkes, udpeget af Forsikring & Pension og

Kent Lassen, udpeget af KL (erstattet af Susan Brandt)

Trine Toftgaard Lund, Socialministeriet

Uffe B. Rasmussen, Socialministeriet

Kommissorium

Arbejdsgruppen fik følgende kommissorium:

Arbejdsgruppen skal udarbejde en redegørelse til Pensionsmarkedsrådet om førtidspensionsreformen og invalidedækning i arbejdsmarkedspensionsordninger. Redegørelsen skal dels belyse samspillet mellem det nye offentlige førtidspensionssystem og invalidedækning i arbejdsmarkedspensionsordningerne, og dels beskrive eventuelle ændringer eller tilpasninger af invalidedækningen som følge af førtidspensionsreformen. Der skal i redegørelsen særligt være fokus på 1) kriterierne for tilkendelse af førtidspension og visitation til fleksjob over for kriterierne for tildeling af invalidedækning samt 2) den samlede dækning ved varigt tab af arbejdsevne.

Som led i arbejdet skal der gennemføres en spørgeskemaundersøgelse om ydelsesstrukturer, tilkendelseskriterier og metoder i relation til invalidedækning i arbejdsmarkedspensionsordninger.

Arbejdsgruppens arbejde afsluttes, således at redegørelsen kan drøftes på Pensionsmarkedsrådets møde i november 2006.

Redegørelsen skal blandt andet bidrage til en nærmere belysning af følgende forhold:

- Hvordan harmonerer arbejdsevnekriteriet i den offentlige førtidspension med kriterierne for tildeling af invalideydelse – herunder vægtningen af helbredsmæssige forhold i forhold til sociale og arbejdsmarkedsfaglige forhold?
- Hvordan harmonerer sprogbrug og begreber vedrørende invalidedækning i arbejdsmarkedspensionsordninger med sprogbrug og begreber i forhold til den offentlige førtidspension?
- Hvordan påvirker reglerne om invalidedækning ved overgang til støttet beskæftigelse kundens incitament til at bevare en tilknytning til arbejdsmarkedet? Det har netop været et formål med aftalen om førtidspensionsreform og det rummelige arbejdsmarked at sikre, at de personer, der har en reel arbejdsevne, får mulighed for at bevare tilknytning til arbejdsmarkedet.
- Tager arbejdsmarkedspensionsordningerne initiativer med henblik på forebyggelse, behandling m.v. – og samarbejder de med kommunerne herom? Den offentlige førtidspension kan først tilkendes, når det er dokumenteret, at arbejdsevnen ikke kan forbedres gennem aktivering, revalidering, behandling og andre forebyggende foranstaltninger.
- Hvilken form for dokumentation indhentes der ved afgørelser om ret til invalidedækning, og er det den samme form for dokumentation, som kommunerne anvender?

2. Sammenfatning

Undersøgelsen viser, at 3 ud af 16 selskaber med virksomheds- og overenskomstbaserede arbejdsmarkedspensionsordninger lægger sig op af det offentlige tilkendelseskriterium for førtidspension. I de resterende selskaber og tjenestemandspensionsordningerne foretages der en selvstændig vurdering om ret til invalidedækning. Hovedparten af disse ordninger anvender et erhvervsevnetabskriterium. I vurderingen af erhvervsevnen lægges der normalt kun vægt på helbredsmæssige forhold, og en fuld invalidedækning forudsætter i de fleste ordninger, at erhvervsevnen er varigt nedsat med mindst 2/3 i forhold til ethvert erhverv.

Kriterierne for invalidedækning er ændret som følge af førtidspensionsreformen i selskaber, der dækker op imod 1 mio. lønmodtagere. I nogle ordninger – herunder tjenestemandspensionsordningerne – er kriteriet ændret fra tidligere at være det samme kriterium som det offentlige til nu at være et selvstændigt defineret kriterium.

De fleste selskaber har efter gennemførelsen af førtidspensionsreformen et tilkendelseskriterium, der på mange måder minder om kriteriet for tilkendelse af mellemste førtidspension i det tidligere førtidspensionssystem. Særligt når der tages højde for, at de lægelige forhold i praksis dominerede ved den offentlige vurdering af ret til førtidspension før gennemførelsen af førtidspensionsreformen.

Det kan ikke afvises, at der kan være sandsynlighed for, at borgernes økonomiske incitament er til at bevare en aktiv tilknytning til arbejdsmarkedet er størst i arbejdsmarkedspensioner, hvor tilkendelse af offentlig førtidspension ikke fungerer som 'adgangsbillet' til fuld invalidedækning, og hvor deltagelse i aktivrettede foranstaltninger (fx fleksjob) direkte udløser en form for økonomisk belønning. Set i det lys er det positivt, at flertallet af selskaberne altid foretager en selvstændig vurdering af ret til invalidedækning, og at ét af de tre selskaber, der har valgt at lægge sig op ad det offentlige tilkendelseskriterium, gør koblingen mindre direkte ved at udbetale en midlertidig ydelse ved deltagelse i uddannelse, aktivering m.v. Det er endvidere positivt, at arbejdsmarkedspensionernes forsikringsdækninger jævnlige tilpasses, så incitamentsproblemer som følge af overdækning undgås.

Redegørelsen ser også på selskabernes vurdering af kundernes tilfredshed og forståelse for systemet. På dette punkt synes anvendelsen af samme tilkendelseskriterier på tværs af det offentlige og det private system tilsyneladende at skabe den største tilfredshed blandt selskabernes kunder. For kunderne kan det være vanskeligt at forstå, at man kan være berettiget til en dækning ved tab af arbejdsevne/erhvervsevne i det ene system og ikke i det andet. Samtidig betyder anvendelsen af samme tilkendelseskriterium, at begreber og sprogbrug i større udstrækning harmoniserer på tværs af de to systemer. Set i det lys har selskaber, der lægger sig op ad det offentlige tilkendelseskriterium en relativ fordel, da kundetilfredsheden er større og det er nemmere at drage sammenligninger på tværs af systemerne.

Endelig tyder undersøgelsens resultater på, at der kan være en sammenhæng mellem tilkendelseskriterierne og selskabernes fokus på initiativer, der kan virke forebyggende i forhold til kundernes behov for invalidedækning. Selvom der kun er 3 selskaber, der har samme tilkendelseskriterium som det offentlige, så er selskaber, der altid foretager en selvstændig vurdering om ret til invalidedækning klart overrepræsenterede blandt de i alt 4-8 selskaber, som gør brug af forskellige forebyggende indsatser.

Redegørelsen sætter derudover fokus på en række spørgsmål vedrørende sagsbehandling i selskaber, der altid foretager en selvstændig vurdering om ret til invalidedækning, og som derfor må antages at have et væsentligt dokumentationsbehov. Der viser sig at være et stort sammenfald i de oplysninger, som selskaber og kommuner indhenter. Selskaberne gør i vidt omfang brug af kommunernes dokumentationsmateriale og vælger ofte ligefrem at afvente kommunernes afgørelse i sager om førtidspension eller fleksjob med henblik på at anvende kommunernes oplysning af sagen. Selvom der også er sager, der afsluttes i selskabet forud for kommunens afgørelse, er det generelt meget sjældent, at oplysninger går den anden vej fra selskaberne til kommunerne.

Redegørelsen viser også, at både arbejdsmarkedspensionselskaber og kommuner i meget stort omfang hver for sig får gennemført helbredsundersøgelser til brug for behandling af sager om henholdsvis invalidedækning og førtidspension. Det sætter fokus på behovet for initiativer, der kan sikre en større samordning af dokumentationsindsatsen og således sikre, at de samme oplysninger ikke indhentes flere gange.

Op mod halvdelen af pensionselskaberne efterspørger et større samarbejde på tværs af det offentlige og det private system. For eksempel i forhold til udveksling af oplysninger, indhentning af dokumentation, begrebsanvendelse og forebyggende initiativer.

Udover tilkendelseskriterier og sagsbehandling fokuseres der i redegørelsen også på selve ydelserne og den samlede dækning. Her viser en række konkrete eksempler på dækningsgraden ved samtidig modtagelse af invalidedækning og førtidspension i forhold til den disponible indkomst ved fuldtidsarbejde, at der er markante forskelle afhængig af, hvilken overenskomst den enkelte lønmodtager er forsikret igennem. Således varierer dækningsgraden i intervallet fra 68,9 % til 141,4 %.

Anbefalinger

På baggrund af redegørelsen anbefaler Pensionsmarkedsrådet, at mulighederne for et øget samarbejde – og herunder udveksling af oplysninger efter kundernes samtykke - mellem kommuner og arbejdsmarkedspensionselskaber undersøges nærmere.

Med den løbende udbredelse af arbejdsmarkedspensionerne vil der i fremtiden være en større andel af gruppen med nedsat arbejdsevne, som vil modtage såvel offentlig førtidspension som invalidedækning fra en arbejdsmarkedspensionsordning. Uanset hvilket tilkendelseskriterium det enkelte selskab anvender, kan

der i disse sager være en række fordele forbundet med yderligere udveksling af oplysninger.

Som resultat af et projekt iværksat af pensionsbranchen, Socialministeriet, KL, KMD og IT- og Telestyrelsen er der allerede etableret en webservice, hvor der automatisk sendes oplysninger om tilkendelse af førtidspension fra de deltagende kommuner til de deltagende pensionsselskaber.

Med henvisning til de positive erfaringer, der indtil videre er opnået i dette projekt, kan det undersøges nærmere om der er grundlag for at udvide den konkrete udveksling af oplysninger på to måder:

- at flere kommuner og pensionsselskaber tilmelder sig ordningen
- at udvide udvekslingen til at omfatte andre typer oplysninger end alene meddelelser om tilkendelse af førtidspension.

En eventuel udvidelse af udvekslingen af oplysninger skal overholde de gældende krav i persondataloven og baseres på borgerens samtykke.

3. Metode

Invalidedækning i arbejdsmarkedspensioner defineres i denne sammenhæng bredt som både invalidedækning i overenskomstbaserede og virksomhedsbaserede arbejdsmarkedspensionsordninger og svagelighedspension i tjenestemandspensionsordninger.

Invalidedækning i overenskomst- og virksomhedsbaserede ordninger

Der er til brug for redegørelsen gennemført en undersøgelse af tilkendelseskriterier, ydelsesstrukturer og metoder i overenskomstbaserede og virksomhedsbaserede arbejdsmarkedspensionsordninger. Undersøgelsen er gennemført som en elektronisk spørgeskemaundersøgelse af Ankestyrelsen i perioden august til september 2006. Der er ikke tidligere gennemført undersøgelser af denne karakter. Spørgeskema er vedlagt som bilag 1.

Spørgeskemaundersøgelsen er udført blandt i alt 17 pensionsselskaber, der administrerer et bredt udsnit af arbejdsmarkedspensionsordninger i Danmark. Selskabernes samlede markedsandel målt i forhold til medlemsbidrag/bruttopræmier udgør 73,2 % (2004-tal), eller 55.330 mio. kr. ud af 75.554 mio. kr. Dog skal det bemærkes, at opgørelsen af markedsandelen er baseret på det samlede medlemsbidrag og ikke de beløb, der måtte gå til selve invalidedækningen i ordningerne. Undersøgelsens svarprocent er 94 procent og den bygger således på svar fra 16 pensionsselskaber – hvoraf 11 selskaber primært administrerer overenskomstbaserede ordninger og 5 selskaber administrerer virksomhedsbaserede ordninger.

En række pensionsselskaber administrerer flere forskellige arbejdsmarkedspensionsordninger. Selskaberne er, i det omfang der gælder forskellige regler om invalidedækning for forskellige arbejdsmarkedspensionsordninger i selskabet, blevet bedt om at besvare spørgsmålene ud fra reglerne i den arbejdsmarkedspensionsordning, der dækker flest af selskabets kunder. Resultatet af undersøgelse

gelsen vil derfor alene belyse den typiske ordning i de enkelte selskaber og kan på den på den baggrund ikke give et fuldstændigt dækkende billede.

Tabel 1 viser, hvilke pensionselskaber der har deltaget i undersøgelsen, og hvor mange kunder der er omfattet af en invalidedækning i de enkelte selskaber. Det fremgår, at selskabernes invalidedækninger omfatter i alt ca. 2 millioner personer, som dog skal ses i lyset af, at samme person kan optræde flere gange, hvis personen er omfattet af flere arbejdsmarkedspensionsordninger.

Tabel 1 Antal kunder pr. 1. januar 2006, der er omfattet af en invalidedækning

	Antal kunder
Alm. Brand	4.000
AP pension	60.000
Finanssektorens Pension	12.000
Funktionær Pension	45.000
Industriens pensionsforsikring	214.000
ISP Pensionskassen for teknikum- og diplomingeniører	7.862
Juristernes og Økonomernes Pensionskasse	31.132
Nordea liv & Pension	150.000
Pen-Sam	300.000
PensionDanmark	335.000
Pensionskassen for Børne- og Ungdomspædagoger	80.000
PFA Pension	421.000
PKA ¹	205.000
SAMPENSION	205.000
SEB Pension	23.260
Topdanmark Forsikring	45.000
I alt	2.138.254

Størrelsen af pensionselskaberne er meget varierende. Det er naturligvis vigtigt at have for øje, når der i det følgende redegøres for tendenser og forskelle primært på baggrund af antal pensionselskaber frem for antal kunder.

Endelig skal det bemærkes, at begrebet ”pensionselskaber” i rapporten anvendes som fællesbegreb for pensionselskaber og pensionskasser, ligesom begrebet ”kunder” anvendes som fællesbegreb for kunder og medlemmer.

Tjenestemandspensionsordninger

Der er på det kommunale område i Danmark ca. 42.800 fuldtids tjenestemandstillinger, mens antallet på det statslige område er ca. 100.000. Disse er omfattet af henholdsvis de kommunale og statslige tjenestemandspensionsordninger, der begge indeholder regler om svagelighedspension, dvs. tjenestemandspensionsordningernes pendant til arbejdsmarkedspensionsordningernes invalidedækning. Denne redegørelse fokuserer på den statslige tjenestemandspensionsordning, da det er vanskeligt

¹ Administrativt fællesskab, der omfatter 8 pensionskasser og 1 livsforsikringselskab. Tæller som 1 selskab i rapporten.

at foretage opgørelser på det kommunale område, hvor det er de enkelte kommuner, der administrerer de kommunale tjenstemandsordninger.

Det forhold, at en så væsentlig andel af den erhvervsaktive befolkning er omfattet af en invalidedækning i arbejdsmarkedspensionerne, understreger behovet for at se på samspillet mellem invalidedækning i arbejdsmarkedspensioner og det nye offentlige førtidspensionssystem.

4. Tilkendelseskriterier og sagsbehandling

4.1 Førtidspensionsreformen

Fra invalideforsikringsloven trådte i kraft i 1921 til førtidspensionsreformens gennemførelse var udgangspunktet for tilkendelse af førtidspension en væsentlig nedsættelse af erhvervsevnen. Der blev gennem alle årene fokuseret på tabet af erhvervsevnen, der indtil invalidepensionsloven i 1965 skulle være på mindst 2/3 og siden da på mindst halvdelen.

Dette betød, at det ved invaliditetsbedømmelsen var nødvendigt at dokumentere, hvilken invaliderende effekt ansøgerens lidelser medførte - eller med andre ord: hvad ansøgeren ikke kunne i forhold til personer med fuld erhvervsevne.

Erhvervsevnetabskriteriet var imidlertid på flere måder uhensigtsmæssigt. Det virkede ofte hindrende for en revalidering eller aktiverende indsats i forhold til den enkelte ansøger. For at ansøgere skulle kunne blive berettiget til pension, skulle det dokumenteres, at deres helbredsmæssige forhold gjorde dem ude af stand til at være i beskæftigelse. Dette kunne blokere for en aktiv medvirken til revalidering og andre alternativer til førtidspension.

Hvis ansøgeren efter de tidligere regler skønnedes pensionsberettiget, tilkendes der en pension baseret på en graduering af erhvervsevnetabet. Der skelnes i den dagældende lov mellem en erhvervsevnenedsættelse på omkring 100 pct., 66 pct. og 50 pct. Sådanne opgørelser var i praksis meget vanskelige at foretage og henvisninger til, at der evt. fortsat var en resterhvervsevne tilstede, forekom ofte helt uforståelige for ansøgeren. De dagældende tilkendelseskriterier bandt mange ressourcer til denne graduering af erhvervsevnenedsættelsen og gav grobund for en vedvarende utilfredshed med pensionsbedømmelsen hos mange ansøgere, der ikke fik tilkendt den højeste pensionsform.

Erhvervsevnetabskriteriet betød endvidere, at det lægelige invaliditetsbegreb dominerede ved pensionsbedømmelsen. Loven fastlagde, at erhvervsevnenedsættelsen skulle være begrundet i en varig sygelig tilstand, men det var samtidig forudsat, at bedømmelsen af erhvervsevnenedsættelsen skulle være et samlet skøn over lægelige, erhvervsmæssige og sociale faktorer. I praksis dominerede det lægelige skøn dog ved pensionsbedømmelsen.

Erhvervsevnetabskriteriet var således ikke et medicinsk, objektivt kriterium, men gennem årene blev der naturligvis fastlagt en praksis, der udstak rammerne for tildeling af førtidspension. Praksis ændrede sig over årene til en opfattelse

se af, hvilken fysisk eller psykisk invaliditet der kunne begrunde tilkendelse af førtidspension.

Denne udvikling førte til, at et andet kriterium nemlig arbejdsevnekriteriet efterhånden blev betragtet som bedre egnet til at skabe mere forståelige pensionsafgørelser og sikre, at personer med en reel arbejdsevne, får mulighed for at bevare tilknytningen til arbejdsmarkedet.

Det var ikke mindst afgørende for forligspartierne bag førtidspensionsreformen, at en ændring af tilkendelseskriteriet ville skabe sammenhæng til den aktiverende og revaliderende indsats, således at den hjælp en person modtog efter den sociale lovgivning blev en kontinuerlig og sammenhængende hjælp, hvor sprogbrug og begreber ville være de samme og derfor genkendelige for personer, der modtog hjælp til aktivering eller revalidering eller ville få behandlet en sag om fleksjob eller tilkendelse af førtidspension.

4.1.1 De nye regler

Reglerne om førtidspension findes i lov om social pension. Grundbetingelserne for tilkendelse af førtidspension er, at:

- arbejdsevnen skal være varigt nedsat
- nedsættelsen skal have et sådant omfang, at personen ikke kan blive selvforsørgende, uanset mulighederne for støtte efter den sociale eller anden lovgivning, herunder beskæftigelse i fleksjob.

Førtidspensionsreformen blev vedtaget i forbindelse med en række forbedringer af fleksjob- og ledighedsydelsesordningerne. Det var en central forudsætning for reformen, at arbejdsmarkedets rummelighed skulle styrkes via fleksjobordningen, som skulle fjerne behovet for førtidspension hos nogle af dem, der ville have fået tilkendt førtidspension efter de dagældende regler.

Målsætningen om at sætte fokus på muligheder frem for begrænsninger og sikre, at personer, der har en reel arbejdsevne, får mulighed for at bevare tilknytningen til arbejdsmarkedet, var et helt centralt element i førtidspensionsreformen ligesom målsætningen om et entydigt og sammenhængende system med klare snitflader mellem førtidspension og fleksjob.

Fleksjob tilkendes med $\frac{1}{2}$ eller $\frac{2}{3}$ løntilskud til personer med varig begrænsning i arbejdsevnen i forhold til ethvert erhverv. Hvis beskæftigelse i fleksjob ikke er mulig, skal der derfor tilkendes førtidspension.

Tidligere kunne der ydes tilskud til fleksjob med $\frac{1}{3}$. Denne mulighed bortfaldt som led i førtidspensionsreformen. Bortfaldet af dette tilskud skal ses i sammenhæng med præciseringen af visitationsreglerne og som en understregning af, at ordningen er rettet mod personer med væsentlige nedsættelser i arbejdsevnen.

Personer med $\frac{1}{3}$ nedsat arbejdsevne, som tidligere kunne tilbydes et fleksjob, skulle efter førtidspensionsreformen ansættes på ordinære vilkår. Hensigten var

at styrke den aktive indsats på det rummelige arbejdsmarked, at tydeliggøre arbejdsmarkedets parter ansvar for personer med mindre nedsættelse af arbejdsevnen samt at mindske risikoen for, at personer, der kunne have fundet ustyttet beskæftigelse, omfattes af fleksjobordningen.

Som led i førtidspensionsreformen blev der endvidere stillet krav om, at kommunen fra 1. januar 2003 skulle anvende arbejdsevne metoden i sager om revalidering og fleksjob.

Reglerne om fleksjob er justeret pr. 1. juli 2006. Sigtet med den seneste justering har først og fremmest været at forbedre visitationen til fleksjob og at nedbringe ledigheden for personer, der er visiteret til fleksjob. Derudover er der fastsat et maksimum for det offentlige tilskud til fleksjob og fastsat regler om deltidsfleksjob.

Der er ikke i fleksjobordningen regler om modregning i tilfælde af, at en ansat fx har ret til en invalidedækning i arbejdsmarkedspensioner.

4.1.2 Arbejdsevnekriteriet

Arbejdsevnekriteriet er et fremadrettet begreb, der fokuserer på evner og muligheder. Kriteriet indebærer en helhedsbedømmelse af en persons samlede situation og muligheder i forhold til arbejdsmarkedet. Arbejdsevnekriteriet forudsætter og understøtter en tidlig, aktiv og forebyggende indsats.

Arbejdsevnen vurderes i forhold til, om en borger er eller kan blive i stand til at forsørge sig selv ved at arbejde. Det er derfor afgørende at tage stilling til, om dette er muligt samt hvilke foranstaltninger, der eventuelt vil kunne gøre *selvforsørgelse* mulig.

Det er en forudsætning for at kunne tage stilling til spørgsmålet om selvforsørgelse, at borgerens ressourcer beskrives og vurderes i forhold til de krav, der stilles på arbejdsmarkedet.

Endelig indebærer denne definition af arbejdsevne, at der skal kunne peges på konkret specificerede arbejdsopgaver i de situationer, hvor borgeren vurderes at kunne forsørge sig selv. Hensigten er ikke at vurdere eller udvikle arbejdsevnen i relation til »drømmejobbet«, men at dokumentere hvorvidt og hvordan selvforsørgelse er mulig.

Arbejdsevne er således defineret direkte i forhold til det aktuelle arbejdsmarked, og de krav der stilles som forudsætning for at kunne varetage konkrete arbejdsfunktioner. Dermed er arbejdsevne et dynamisk begreb, som forandres i takt med, at kravene til at kunne udføre konkret specificerede arbejdsopgaver ændrer sig - men også i takt med at selve arbejdsopgaverne ændrer sig fx på grund af den teknologiske udvikling.

Med begrebet »arbejdsmarkedet« henvises der til det danske arbejdsmarked på det tidspunkt, hvor arbejdsevnen vurderes. Begrebet indeholder således ikke en geografisk afgrænsning af arbejdsmarkedet. Borgeren skal vurderes i forhold til

de arbejdsopgaver/jobfunktioner, der er forekommende på hele det danske arbejdsmarked og ikke kun i forhold til det lokale eller regionale arbejdsmarked.

Ved bedømmelsen af arbejdsevnen må der ikke tages hensyn til eventuelle strukturproblemer på arbejdsmarkedet, fx høj arbejdsløshed, men de beskrevne arbejdsopgaver/jobfunktioner skal eksistere i rimeligt omfang på arbejdsmarkedet. Det er således uden betydning, om der aktuelt er ledige jobs, som den pågældende kan varetage.

Det må antages, at pågældende alene har et forbigående ledighedsproblem, hvis der fx er taget stilling til, at pågældende kan varetage et fleksjob, og derfor modtager ledighedsydelse indtil et sådant er ledigt.

Det er en betingelse for tilkendelse af førtidspension, at arbejdsevnen er varigt nedsat i forhold til ethvert erhverv. Hvis arbejdsevnen kan forbedres gennem aktivering, revalidering eller andre forebyggende foranstaltninger, således at pågældende vil kunne henvises til at søge beskæftigelse på det normale arbejdsmarked eller i et fleksjob, kan der ikke tilkendes førtidspension.

Eksistensen af et varighedskrav som betingelse for tilkendelse af førtidspension understreger arbejdsevnekriteriet som et fremadrettet begreb. Vurderingen, af om nedsættelsen af arbejdsevnen er varig, er helt central og et udtryk for, at førtidspension er en varig forsørgelsesydelse i modsætning til sygedagpenge og kontanthjælp.

4.1.3 Arbejdsevne metoden

Arbejdsevne vurderes ved at sammenholde en borgers ressourcer, udviklingsmuligheder og barrierer med de jobfunktioner, der er på arbejdsmarkedet. Sagsbehandlingen består i at lave en beskrivelse og en vurdering af borgerens ressourcer (ressourceprofil), udviklingsmuligheder og barrierer. Når der foreligger en samlet beskrivelse og vurdering, skal borgerens arbejdsevne vurderes ved at se på, om og på hvilken måde pågældendes ressourcer kan anvendes på arbejdsmarkedet.

Der indgår i alt 12 elementer i ressourceprofilen. Det afhænger af den konkrete sag, hvilke elementer der må tillægges størst betydning, men hvert element kan have betydning for den samlede vurdering af arbejdsevnen.

A. Uddannelse. De formelle kompetencer, der er opnået gennem påbegyndte, fuldførte og afbrudte skole-, uddannelses- og kursusforløb.

B. Arbejdsmarkedserfaring. De kvalifikationer, formelle som uformelle, der er opnået i ansættelsesforhold eller andre jobmæssige sammenhænge.

C. Interesser. De interesser, der er udtryk for ressourcer, som reelt kan anvendes eller udvikles i forhold til beskæftigelse på arbejdsmarkedet.

D. Sociale kompetencer, herunder konfliktberedskab. De kompetencer, der har betydning for at kunne begå sig på en arbejdsplads, fx personlige hygiejne, almindelig fremtræden og forståelse for spilleregler i forhold til ledere og kolleger.

E. Omstillingsevne. De erfaringer der er opnået med at skulle tilpasse sig og fungere i nye og uvante arbejdsmæssige sammenhænge.

F. Indlæringsevne, herunder intelligens. De erfaringer der er opnået med at tilegne sig ny viden eller kunnen.

G. Arbejdsrelevante ønsker. De ønsker borgeren har om fremtidig beskæftigelse.

H. Præstationsforventninger. De positive eller negative forventninger borgeren har til egne præstationer på arbejdsmarkedet og præstationer i øvrigt.

I. Arbejdsidentitet. De forestillinger borgeren har om at have et arbejde i fremtiden kan pågældende se sig selv som selvforsørgende og med hvilket tidsperspektiv.

J. Bolig og økonomi. De forhold der karakteriserer borgerens boligsituation og økonomi.

K. Sociale netværk. De forhold der karakteriserer borgerens sociale netværk og støtte i netværket.

L. Helbred. De diagnosticerede fysiske og psykiske lidelser samt borgerens egen oplevelse af eget helbred.

Hvis resultatet af kommunens arbejde med ressourceprofilen er, at det vurderes, at arbejdsevnen er varigt nedsat i et sådant omfang, at pågældende ikke kan varetage et fleksjob samtidig med at der ikke kan peges på aktiviteter, der kan udvikle arbejdsevne, tilkendes der førtidspension.

4.2 Invalidedækning i overenskomstbaserede og virksomhedsbaserede arbejdsmarkedspensioner efter førtidspensionsreformen

Formålet med invalidedækning i arbejdsmarkedspensioner er at sikre en økonomisk kompensation ved tab af erhvervsevne og deraf følgende indtægtsnedgang. Der er tale om en forsikringsydelse, og forsikringsdækningens størrelse afspejler bl.a. størrelsen af den præmie, der er indbetalt til ordningen. Er forsikringsbetingelserne opfyldt, har det enkelte medlem et retskrav på at få invalidedækningen udbetalt. Det vil med andre ord sige, at forsikringstagerne har en ret til at få en invalidedækning udbetalt, og selskabet har en pligt til at foretage udbetaling. I arbejdsmarkedspensionsordninger er invalidedækningen fastsat efter aftale med arbejdsmarkedets parter.

4.2.1 Optagelsesvilkår og fortsat optjening for personer med nedsat arbejdsevne, sygdom m.v.

I det følgende beskrives først optagelsesvilkår og muligheden for fortsat optjening i arbejdsmarkedspensionsordninger for personer med nedsat arbejdsevne, helbredsmæssige problemer m.v. Det var et væsentligt formål med førtidspensionsreformen at styrke arbejdsmarkedets rummelighed og dermed fjerne behovet for førtidspension hos nogle af dem, der ville have fået tilkendt førtidspension efter de tidligere gældende regler. Det kan ikke udelukkes, at indretningen af arbejdsmarkedspensionernes invalidedækning i denne henseende kan være et blandt flere forhold, der har betydning for den enkeltes incitament og dermed for konstruktiv medvirken i en udviklingsproces.

Vejen til førtidspension/invalidedækning er ofte karakteriseret ved perioder med sygdom, ustabil tilknytning til arbejdsmarkedet, fleksjob m.v. Samspillet kan derfor antage en række forskellige former. Etablering af fleksjob kan ske indenfor et nyt overenskomstområde, hvorfor det er interessant at se på, om der i den forbindelse er problemstillinger i relation til at skifte arbejdsmarkedspensionsordning, eller alternativt i forhold til at forblive dækket af den gamle ordning. Desuden er det relevant at se på, om etablering af fleksjob, uanset om det er indenfor hidtidige overenskomstområde eller på et nyt område, kan udløse en invalidedækning

Optagelsesvilkår

Ved indgåelse af aftale om invalidedækning skal pensionsinstituttet vurdere risikoen for invaliditet hos den enkelte forsikringstager. Pensionsinstituttet skal beregne sig en præmie, og ifølge loven (lov om finansiel virksomhed) skal præmien fastsættes med baggrund i den risiko, som medlemmet og dennes medforsikrede udgør for pensionsinstituttet. Pensionsinstituttet skal fastsætte præmien med forsigtighed - herved menes, at præmien ikke må sættes for lavt i forhold til den faktiske risiko. For at kunne vurdere risikoen, kræver pensionsinstituttet som udgangspunkt, at medlemmet afgiver helbredsoplysninger. Kravet om helbredsoplysninger kan imidlertid undlades, hvis pensionsinstituttet skærper sit beregningsgrundlag, dvs. at pensionsinstituttet fastsætter præmien yderligere på den sikre side.

Det varierer fra selskab til selskab, om personer med helbredsrelaterede problemer kan blive optaget i arbejdsmarkedspensionsordninger uden at blive antaget på skærpede vilkår. Tabel 2 viser, at oplysninger om helbredsrelaterede forhold har betydning for invalidedækningen i flertallet af pensionsselskaberne. I de overenskomstbaserede ordninger vil invalidedækningen være begrænset, mens der i de virksomhedsbaserede ordninger normalt vil blive oprettet en klausul. I ca. 1/3 af selskaberne – primært de overenskomstbaserede ordninger – vil helbredsrelaterede forhold ikke have nogen betydning for størrelsen af den fremtidige invalidedækning.

Tabel 2 *Hvorvidt helbredsoplysningerne ifm. optagelse i ordningen, har betydning for størrelsen af en fremtidig invalidedækning. Pct. angivet i parentes.*

	Overenskomst ordninger	Virksomhed ordninger	I alt
Ja, invalidedækningen kan være begrænset	5	-	5 (31)
Ja, der kan oprettes en klausul	-	4	5 (31)
Nej	4	1	5 (31)
Uoplyst	2	-	2 (13)

Note: Det bemærkes, at tabellen ikke vedrører selskabernes karenstidsbestemmelser.

Under den statslige tjenestemandspension gælder der en karenperiode på 10 år fra ansættelsen, der medfører, at der ikke kan tildeles kvalificeret tjenestemandspension ved afskedigelse inden for denne, såfremt afskedigelsen skyldes

en lidelse, der var lægeligt konstateret ved ansættelsen eller der er tale om en følgesygdom, der på ansættelsestidspunktet var en lægelig konstateret risikofaktor.

Personer med en ustabil tilknytning til arbejdsmarkedet – herunder personer der visiteres til fleksjob – skifter ofte arbejde og herunder evt. branche, og det understreger relevansen af at se på disse menneskers dækning ved optagelse i en ny arbejdsmarkedspensionsordning.

Spørgeskemaundersøgelsen viser, at det kun i få tilfælde er muligt for personer, der allerede er visiteret til fleksjob, at blive optaget i en ny arbejdsmarkedspensionsordning på almindelige vilkår. Således angiver 14 ud af 16 pensionselskaber, at der ikke kan ske optagelse af fleksjobbere på almindelige vilkår. I de to selskaber, som optager fleksjobbere på almindelige vilkår, vil invalidedækningen for denne gruppe være begrænset i det ene tilfælde og uden begrænsninger i det andet. Da disse personer udgør en større forsikringsmæssig risiko som følge af dårlige helbredsforhold end andre personer, vil det som udgangspunkt stride imod forsikringstanken at tegne forsikring på normale vilkår.

Det er i relation til ovenstående vigtigt at bemærke, at personer, der ikke kan overføre deres pensionsordning til et andet selskab uden at blive antaget på skærpede vilkår, altid vil have ret til at videreføre deres pensionsordning på individuelle vilkår i det selskab, som de har en ordning i.²

Med henblik på at sikre fleksjobbere mod en forringelse af deres pensionsmæssige stilling har en række overenskomstparter samt LO og DA indgået aftaler, som giver fleksjobbere mulighed for at fortsætte med at indbetale pensionsbidrag til deres eksisterende ordning på uændrede vilkår. Aftalerne giver mulighed for at fravige overenskomsternes bestemmelser om indbetaling af pensionsbidrag til et navngivent pensionsinstitut. Hvis disse aftaler ikke var etableret, ville en lønmodtager, som blev ansat i et fleksjob inden for en branche, hvor lønmodtageren ikke havde en pensionsordning, være tvunget til at indbetale pensionsbidrag til den i overenskomsten anførte ordning. Lønmodtageren ville på grund af sygdom mm. ved optagelse i den nye ordning, risikere at blive optaget på ringere vilkår end standardvilkårene i ordningen. Aftalerne sikrer, at lønmodtageren selv kan vælge, om pensionsbidraget skal indbetales til den i overenskomsten anførte ordning eller den ordning lønmodtageren allerede er tilsluttet.

Ønsker en person at videreføre en pensionsordning på individuelle vilkår, kan ordningen videreføres i form af en fripolice/et hvilende medlemskab, dvs. at ordningen videreføres som en præmiefri ordning og at forsikringsdækningen fastsættes (nedsættes) i forhold til de allerede foretagne indbetalinger. Som et alternativ til fripolice/hvilende medlemskab kan personen vælge at videreføre pensionsordningen som selvbetaler, dvs. at personen fremover selv indbetaler det aftalte pensionsbidrag.

---

² Jf. § 5 i Jobskifteaftalen

Fortsat optjening

De fleste pensionselskaber angiver, at personer, der allerede er omfattet af en arbejdsmarkedspensionsordning, kan få præmiefritagelse, hvis de visiteres til fleksjob, bliver syge eller invalide, jf. tabel 3. Præmiefritagelse betyder, at kunden ikke indbetaler til ordningen, men alligevel opretholder sin dækning, som om der stadig bliver indbetalt i perioden med præmiefritagelse.

Tabel 3 *Hvorvidt der er mulighed for præmiefritagelse ved invaliditet, sygdom og visitation til fleksjob. Pct. angivet i parentes.*

	Ja, helt	Ja, delvist	Nej	Uoplyst
Invaliditet	13 (81)	1 (6)	3 (19)	-
Sygdom	10 (63)	1 (6)	5 (31)	1 (6)
Visitation til fleksjob	8 (50)	2 (13)	5 (31)	2 (13)

Note: 16 selskaber har angivet svar på dette spørgsmål. Det har ikke været muligt at angive flere svar, men et enkelt selskab har bemærket, at de også har mulighed for ½ præmiefritagelse. Derfor summer tabellen ikke.

I de fleste selskaber betyder præmiefritagelsen ikke at invalidedækningen ned-sættes.

4.2.2 Tilkendelseskriterier

Spørgeskemaundersøgelsen viser, at langt de fleste pensionselskaber foretager en selvstændig vurdering af kundens ret til invalidedækning efter gennemførelsen af førtidspensionsreformen, jf. tabel 4 nedenfor. Alene 3 ud af 16 selskaber har valgt at lægge sig op af det nye offentlige tilkendelseskriterium, således at tilkendelse af offentlig førtidspension automatisk indebærer en ret til invalidedækning.

Ses der også på pensionselskabernes størrelse, viser det sig, at de tre selskaber, der lægger sig op af det offentlige tilkendelseskriterium, har relativt mange kunder og omfatter næsten 1/3 af alle kunder i undersøgelsen. Der er i alle tre tilfælde tale om overenskomstbaserede arbejdsmarkedspensionsordninger.

Tabel 4 *Hvorvidt pensionselskabet foretager selvstændig eller individuel vurdering af kundens ret til invalidedækning. Pct. angivet i parentes.*

	Antal pensionselskaber
a. Der foretages <i>altid</i> en selvstændig vurdering af ret til invalidedækning.	12 (75)
b. Der foretages i nogle tilfælde en selvstændig vurdering. I andre tilfælde giver tilkendelse af førtidspension eller fleksjob automatisk ret til invalidedækning	1 (6)
c. Der foretages <i>ikke</i> en selvstændig vurdering. Tilkendelse af førtidspension eller fleksjob giver automatisk ret til invalidedækning.	3 (19)
I alt	16 (100)

Det kan tilføjes, at der i den statslige tjenestemandsoordning altid foretages en selvstændig vurdering af ret til svagelighedspension.

Spørgeskemaundersøgelsen viser desuden, at det kun er tilkendelse af offentlig førtidspension, der giver en automatisk ret til invalidedækning i de tre selskaber. I ét selskab udbetales der automatisk en invalidesum ved visitation til fleksjob, men fleksjob udløser ikke automatisk en ret til fuld invalidedækning i nogen af selskaberne.

Fordelen ved en direkte kobling mellem tilkendelse af offentlig førtidspension og invalidedækning er, at det er enklere for borgeren at forstå.

Det kan dog ikke udelukkes at den direkte kobling mellem tilkendelse af førtidspension og invalidedækning i arbejdsmarkedspensioner, hvor der ikke tilkendes invalidedækning, hvis borgeren er i fleksjob, kan være med til at understøtte borgerens økonomiske incitament til at fokusere på begrænsninger og dermed udgøre en barriere i forhold til at få igangsat en udviklingsorienteret proces med fokus på et fleksjob. Med andre ord kan indretningen af arbejdsmarkedspensionernes invalidedækning være et blandt flere forhold, der har indvirkning på den enkeltes incitament.

På den baggrund kan der stilles spørgsmål ved, hvorvidt en meget direkte kobling kan siges at understøtte førtidspensionsreformens overordnede målsætning om at sikre, at så mange som muligt bevarer en tilknytning til arbejdsmarkedet. Det kan dog ikke udelukkes, at de nævnte pensionsselskaber tilkender andre former for ydelser til personer i fleksjob, aktivering m.v., som kan gøre koblingen mindre direkte. Fx viser analysen under afsnit 4.2.3, at ét af selskaberne udbetaler midlertidige ydelser til personer, der deltager i uddannelse, aktivering eller andet, der kan forbedre arbejdsevnen.

I de øvrige 13 pensionsselskaber, der enten altid eller i nogle tilfælde foretager en selvstændig vurdering af kundens ret til invalidedækning, kan borgeren ikke forvente, at en tilkendelse af førtidspension (eller visitation til fleksjob) følges op en invalidedækning eller omvendt. Det giver naturligvis en mindre udtalt incitamentsproblemstilling. Der kan dog ikke på baggrund af redegørelsen konkluderes, hvor stort sammenfaldet reelt er mellem tilkendelserne af førtidspension og tilkendelserne af invalidedækning i tilfælde, hvor selskaberne foretager en selvstændig vurdering. I det følgende ses der nærmere på tilkendelseskriterierne i disse 13 ordninger.

Tilkendelseskriterier når pensionsselskabet foretager en selvstændig vurdering

Langt de fleste selskaber, der foretager en selvstændig vurdering af kundens ret til invalidedækning, anvender også efter førtidspensionsreformen et erhvervssevnekriterium frem for et arbejdsevnekriterium. Der er således kun ét selskab, der anvender et arbejdsevnekriterium i vurderingen af ret til invalidedækning. Det er dog ikke på baggrund af spørgeskemaundersøgelsen muligt at konkludere, om selskabernes fokus på erhvervssevne indebærer, at selskaberne har fokus på borgernes helbredsforhold – som i det offentlige system før førtidspensions-

reformen – i stedet for borgerens samlede situaion (dvs vurdering efter arbejds-evnemetoden).

Det ligger dog fast, at det lægefaglige invaliditetsbegreb er dominerende ved vurderingen af ret til invalidedækning i mange selskaber. Der er således 8 ud af de 13 selskaber, der foretager selvstændige vurderinger om ret til invalidedækning, som alene lægger vægt på helbredsmæssige forhold ved vurderingen af erhvervsevnen. I 5 selskaber lægges der også vægt på andre forhold end de helbredsmæssige, jf. tabel 5 nedenfor. Det viser, at i hvert fald størstedelen af selskaberne foretager en mere snæver vurdering end i det nye offentlige førtidspensionssystem, hvor der i vurderingen af arbejdsevnen også tages hensyn til sociale og arbejdsmæssige forhold, og hvor det betones, at de helbredsmæssige forhold kun udgør et delelement.

Tabel 5 *Hvorvidt alene helbredsmæssige forhold tillægges vægt ved vurdering af arbejdsevnen/erhvervsevnen. Pct. angivet i parentes.*

	Antal pensionselskaber
Ja	8 (62)
Nej	5 (38)
I alt	13 (100)

I spørgeskemaundersøgelsen angiver i alt 8 selskaber, at de vurderer erhvervsevnen/arbejdsevnen i forhold til alle erhverv frem for kundens eget erhverv, jf. tabel 6. Under den statslige tjenestemandspensionsordning bedømmes den nedsatte erhvervsevne i forhold til ethvert erhverv. Størstedelen af de selskaber, der foretager en selvstændig vurdering ved tilkendelse af invalidedækning, vurderer således arbejdsevnen/erhvervsevnen bredt i forhold til arbejdsmarkedet på linie med kommunerne i førtidspensionssager. Det betyder, at den enkelte får sine muligheder for deltagelse på arbejdsmarkedet bedømt ud fra ethvert erhverv og ikke blot vedkommendes eget erhverv eller ”drømmejobbet”. 2 selskaber bedømmer i øvrigt evnen ud fra andre kriterier – herunder en kombination af de to kriterier. I svagelighedspensionerne under den statslige tjenestemandspension er det alene helbredsmæssige forhold, der tillægges vægt ved vurderingen af erhvervsevnen.

De pensionselskaber, der som det offentlige anlægger en bred vurdering i forhold til arbejdsmarkedet, men som samtidig alene fokuserer på helbredsmæssige forhold (diagnoser), vil formentlig også komme ud for, at samme borger vurderes forskelligt i de to systemet. Dette gælder uanset, at borgerens arbejdsevne/erhvervsevne er vurderet i forhold til alle erhverv. Jo mere ens vilkårene for vurdering er, jo vanskeligere vil borgeren formentlig have ved at acceptere at blive bedømt forskelligt.

På den baggrund kan forskellige resultater nemmere forklares for de tre selskaber, der alene vurderer borgeren i forhold til eget erhverv.

Tabel 6 Vurderingsgrundlaget for arbejdsevnen/erhvervsevnen. Pct. angivet i parentes.

	Antal pensionselskaber
Alle erhverv	8 (62)
Kundens eget erhverv/fag	3 (23)
Andet	2 (15)
I alt	13 (100)

Det fremgår af tabel 7, at retten til fuld invalidedækning (invaliderende og invalidesum) i langt de fleste selskaber er betinget af, at erhvervsevnen /arbejdsevnen er nedsat med mindst 2/3. Det svarer til den grad af erhvervsevnenedsættelse, der var en forudsætning for at få ret til mellemste førtidspension før førtidspensionsreformen.

Tabel 7 Krav til nedsættelse af arbejdsevnen/erhvervsevnen for at der er ret til fuld invalidedækning. Pct. angivet i parentes.

	1/2	2/3	Andet	Uoplyst
Invaliderende	1 (8)	10 (77)	3 (23)	-
Invalidesum	1 (8)	8 (62)	2(15)	2(15)

Anvendelsen af faste krav til graden af erhvervsevnenedsættelser kan på den ene side siges at stå i kontrast til det forhold, at man efter de nye regler om førtidspension ikke foretager en sådan vurdering af den relative nedsættelse af arbejdsevnen. Omvendt kan man argumentere for, at fleksjobbere i de fleste tilfælde må antages at have minimum 1/3 af arbejdsevnen i behold, da arbejdsgiveren selv betaler mindst 1/3 af lønsummen. Da det er en betingelse for tilkendelse af førtidspension, at den enkelte ikke kan bestride et fleksjob, kan der derfor også argumenteres for, at førtidspension typisk tilkendes personer, hvis arbejdsevne er nedsat med mindst 2/3. Da der således kan siges at være en vis parallelitet mellem det nye tilkendelseskriterium og en mere traditionel graduering, er det nok mere processen end resultatet, der udgør den centrale forskel mellem henholdsvis invalidedækning i arbejdsmarkedspensioner og det offentlige system.

Det er dog bemærkelsesværdigt, at mens der ikke længere tilkendes offentlig førtidspension på baggrund af en graduering af erhvervsevnetabet, så er det fortsat tilfældet i nogle arbejdsmarkedspensionsordninger. Således udbetaler 5 af de selskaber, der foretager selvstændige vurderinger af ret til invalidedækning, en reduceret invaliderende, hvis erhvervsevnen er nedsat med mindre end det, den som minimum skal være nedsat med, for at der er ret til fuld invalidedækning, jf. tabel 8 nedenfor.

Tabel 8 Kan der udbetales en reduceret invalidedækning, hvis arbejdsevnen/erhvervsevnen er nedsat med mindre end det, den som minimum skal være nedsat med, for at der er ret til fuld invalidedækning. Pct. angivet i parentes.

	Ja	Nej	Uoplyst	I alt
Invaliderende	5 (38)	8 (62)	-	13 (100)
Invalidesum	1 (8)	12 (92)	-	13 (100)

Denne praksis afspejler i et vist omfang principperne i de gamle førtidspensionsregler, hvor tilkendelse af henholdsvis højeste, mellemste, forhøjet almindelig og almindelig førtidspension (med forskellige satser) skete afhængig af, hvor meget den enkeltes erhvervsevne var nedsat. Reglerne blev som tidligere nævnt afskaffet, fordi de graduerede ydelser bl.a. gav grobund for vedvarende utilfredshed med pensionsbedømmelsen hos dem, der ikke fik tilkendt den højeste pension. Det skal dog bemærkes, at forskellen i nogle tilfælde kan være udtryk for et individuelt valg foretaget af kunden. Den reducerede invalidedækning tilbydes således i nogle ordninger som en obligatorisk dækning, i andre som en valgfri supplerende dækning. Dækningsomfanget varierer. I nogle ordninger udbetales ½ dækning, hvis erhvervsevnen er nedsat med halvdelen, evt. med mulighed for at til vælge fuld dækning ved ½ erhvervsevne. I andre ordninger udbetales en fast procentdel i forhold til lønnen - typisk i størrelsesordenen 40 - 100 pct. Desuden kan det anføres, at en række selskaber har mulighed for at udbetale såkaldt supplerende dækning ved kritisk sygdom hos kunden. Tilkendelse af ordinær svagelighedspension under den statslige tjenestemandspensionsordning vidner om, at den løbende ydelse ved svagelighedspension kan reduceres, hvis erhvervsevnen ikke er tilstrækkeligt nedsat.

4.2.3 Forebyggende indsatser

I det følgende ses der nærmere på, hvilke politikker og praksiser pensionselskaberne har, der virker forebyggende i forhold til kundernes behov for invalidedækning. De forebyggende indsatser er interessante i denne sammenhæng, fordi et af de centrale formål med aftalen om førtidspensionsreformen og det rummelige arbejdsmarked netop var at sikre, at dem der har eller kan få en reel arbejdsevne også får mulighed for at bevare en tilknytning til arbejdsmarkedet.

I analysen indgår både de selskaber, hvor tilkendelse af offentlig førtidspension altid udløser en invalidedækning og selskaber, hvor der foretages en selvstændig vurdering af ret til invalidedækning.

Det fremgår nedenfor, at omkring halvdelen af pensionselskaberne yder råd og vejledning i forhold til muligheden for hjælp efter den sociale lovgivning, genoptræning m.v. Alene 4-6 selskaber har politikker eller praksiser på andre områder, som fx tilskud i forbindelse med jobtræning eller arbejdsprøvning, revalidering m.v., og 5 selskaber samt den statslige tjenestemandspensionsordning yder ikke nogen form for forebyggende indsats.

Tabel 9 *Hvorvidt pensions-selskabet har en eller flere nedennævnte politikker/praksiser vedrørende forebyggende indsats for kunder, der er i risiko for reduceret arbejdsevne. Pct. angivet i parentes.*

	Antal pensions-selskaber
Råd/vejledning i forhold til sociallovgivning/procedure mm.	8 (50)
Råd/vejledning i forhold til behandling og genoptræning	7 (44)
Behandling/genoptræning	4 (25)
Revalidering, arbejdsprøvning mm.	4 (25)
Tilskud til kunden i forbindelse med jobtræning/afprøvning på arbejdspladsen mm.	2 (13)
Tilskud til arbejdsplads i forbindelse med jobtræning/afprøvning på arbejdsplads mm.	-
Anden form for forebyggende indsats	6 (38)
Ingen	5 (31)

Note: 16 selskaber har angivet svar på dette spørgsmål. Det har været muligt at angive flere svar, hvorfor tabellen ikke summer.

I forhold til de forebyggende indsatser tyder spørgeskemaundersøgelsen på, at der er en forskel mellem de selskaber, som lægger sig op af det offentlige tilkendelseskriterium og de selskaber, der altid foretager en selvstændig vurdering om ret til invalidedækning. Spørgeskemaundersøgelsen tyder på, at det er selskaber, hvor invalidedækningen er koblet til det offentlige tilkendelseskriterium, der har mindst fokus på forebyggende indsatser. Der kan være flere forklaringer. Dels er det en indsats, som kommunerne må forudsættes at have iværksat forud for tilkendelse af offentlig førtidspension. Dels overvejes forebyggende initiativer måske slet ikke, fordi selskabet afventer, at kommunen tilkender førtidspension. Konklusionen skal dog ses i lyset af, at der alene er 3 selskaber, der anvender det samme tilkendelseskriterium som det offentlige.

Pensions-selskabernes fordeling i forhold til de forebyggende indsatser viser, at de selskaber, der alene ser på helbredsmæssige forhold, har mindst lige så meget fokus på forebyggende initiativer som fx arbejdsprøvning, tilskud til kunden i forbindelse med jobtræning m.v. som de selskaber, der også inddrager andre forhold i vurderingen af ret til invalidedækning. I arbejdsmarkedspensionsordninger betyder et rent fokus på helbredsmæssige forhold altså på ingen måde, at selskaberne er mere snævre i deres forebyggende indsatser.

Endelig fremgår det af tabel 10, at 1/3 af selskaberne udbetaler midlertidige ydelser til kunder, der deltager i uddannelse, aktivering eller andet, som kan forbedre deres arbejdsevne. Den midlertidige ydelse giver kunderne et økonomisk incitament til at deltage i den aktivrettede indsats og kan i selskaber, der lægger sig op af det offentlige tilkendelseskriterium, bidrage til at gøre koblingen til det offentlige system mindre direkte. Det er dog kun i ét ud af de 3 selskaber, der ligger sig op af det offentlige tilkendelseskriterium, at der kan udbetales en midlertidig ydelse. Ydelsen består af bidragsbetaling og af en midlerti-

dig økonomisk hjælp fra selskabets hjælpefond. Disse midlertidige ydelser udbetales ej heller under den statslige tjenestemandsoordning.

Endelig skal det tilføjes, at en række sundhedsforsikringer, herunder i nogle af de selskaber, der anvender offentlig førtidspension som tilkendelseskræterium, tager sigte på at sikre sygdomsramte lønmodtagere en hurtig tilbagevenden til arbejdsmarkedet og således også har et forebyggende sigte.

Tabel 10 *Hvorvidt der kan der udbetales en midlertidig ydelse til kunder, der deltager i uddannelse, aktivering eller andet, som kan forbedre deres arbejdsevne. Pct. angivet i parentes.*

	Antal pensionselskaber
Ja	5 (31)
Nej	10 (63)
Uoplyst	1 (6)
I alt	16 (100)

4.2.4 Sagsbehandling

I det følgende afsnit sættes der fokus på pensionselskabernes procedurer ved behandling af sager om invalideækning. Der vil især være fokus på, hvilken form for dokumentation der indhentes, og om det er den samme form for dokumentation, som kommunerne anvender i sager om førtidspension og fleksjob.

Der ses kun på de pensionselskaber, der foretager selvstændige vurderinger i forbindelse med udbetaling af invalideækning. Selskaber, der anvender samme tilkendelseskræterium som det offentlige og dermed ikke foretager en selvstændig vurdering af kundens arbejdsevne, må forventes at have et anderledes dokumentationsbehov og indgår derfor ikke.

Tabel 11 viser, at arbejdsmarkedspensionselskaberne i vidt omfang gør brug af kommunernes dokumentationsmateriale. Således svarer alle selskaberne, at de altid eller ofte indhenter oplysninger fra kommunen, hvis kunden har en sag om førtidspension, fleksjob eller sygedagpenge. Faktisk viser undersøgelsen, at knap halvdelen af selskaberne ofte ligefrem afventer kommunernes afgørelser i sager om fleksjob og førtidspension med henblik på at gøre brug af kommunernes oplysning af sagen. Det kan således ikke udelukkes, at et meget langstrakt sagsbehandlingsforløb i kommunen vil føre til et tilsvarende langt forløb i forhold til invalideækningen, selv om udbetalingen altså ikke afhænger af, om der er tilkendt offentlig førtidspension. Det kan tilføjes, at der i nogle tilfælde også indhentes oplysninger under den statslige tjenestemandsoordning. Det skal understreges, at selskabernes indhentning af oplysninger fra kommunerne, kræver samtykke fra kunden.

Tabel 11 *Hvorvidt pensionselskabet indhenter oplysninger fra kommunen, hvis kunden har en sag om førtidspension, fleksjob eller sygedagpenge. Pct. angivet i parentes.*

	Antal pensionselskaber
Altid	8 (62)
Ofte	5 (38)
Sjældent	-
Aldrig	-
I alt	13 (100)

Spørgeskemaundersøgelsen viser imidlertid, at der går langt færre oplysninger den anden vej – fra selskaberne til kommunerne. Selskaberne afgiver kun sjældent – og i mange tilfælde aldrig – oplysninger til kommunerne til brug for kommunernes sagsbehandling. Det samme gør sig gældende i tjenstemands-pensionsordningerne.

Tabel 12 nedenfor illustrerer, i hvilket omfang pensionselskaberne selv anmoder om at få gennemført forskellige typer af undersøgelser. Det ses, at næsten alle selskaber sætter nye helbredsundersøgelser i gang. Samme forhold gør sig gældende i kommunerne, hvor der ifølge Ankestyrelsens årsstatistik for 2005 indhentes såvel generelle lægeerklæringer som speciallægeerklæringer i mere end 3/4 af alle sager om førtidspension. Det gør det oplagt at se nærmere på muligheden for et større samarbejde på tværs af det offentlige og det private system med henblik på at undgå, at de samme oplysninger indhentes flere gange.

Tabel 12 *Hvorvidt der i nogle tilfælde anmodes om at få nye undersøgelser i gang med henblik på at dokumentere kundens arbejdsevne/erhvervsevne. Pct. angivet i parentes.*

	Ja	Nej	Uoplyst	I alt
Helbredsundersøgelser	12 (92)	1 (8)	-	13 (100)
Arbejdsprøvning m.m.	2 (15)	9 (69)	2 (15)	13 (100)
Andet	3 (23)	5 (38)	5 (38)	13 (100)

I tabel 12 ses det også, at kun to selskaber angiver, at de får gennemført arbejdsprøvnings som led i oplysningen af en sag om invalidedækning. Det skal ses i sammenhæng med, at en arbejdsprøvning meget ofte vil være et nødvendigt element i kommunernes sagsbehandling i førtidspensionssager. En analyse fra Ankestyrelsen viser, at 66 pct. af alle nye førtidspensionister i 2005 havde deltaget i arbejdsmarkedsrettede foranstaltninger forud for pensioneringen.

Der er ikke noget der tyder på, at pensionselskaberne afventer og indhenter resultaterne af de kommunale arbejdsprøvnings. Men såfremt dette er rent faktisk er tilfældet, tyder undersøgelsen på, at selskaberne er langt mindre fokuserede på at afdække nye muligheder på arbejdsmarkedet for borgere, som har begrænsninger i arbejdsevnen/erhvervsevnen.

En nærliggende forklaring på denne forskel kunne være, at et flertal af selskaberne – i modsætning til kommunen – alene inddrager helbredsmæssige forhold i vurderingen af erhvervsevnen/arbejdsevnen. Det viser sig dog, at ingen af de fem selskaber, der angiver at inddrage andre forhold end de helbredsmæssige, får gennemført arbejdsprøvninger m.v. Disse selskabers bredere fokus i vurderingen af erhvervsevnen/arbejdsevnen synes altså ikke at resultere i selvstændige undersøgelser med fokus på arbejdsmarkedet.

4.2.5 Tilpasninger og ændringer i pensionssekskabernes tilkendelseskræterier og metoder som følge af førtidspensionsreformen

Tabel 13 nedenfor illustrerer, i hvilket omfang førtidspensionsreformen har medført ændringer i selskabernes kriterier for ret til invalidedækning.

Tabel 13 *Ændringer af kriteriet for tildeling af invalidedækning som følge af førtidspensionsreformen. Pct. angivet i parentes.*

	Antal pensionssekskaber
Ja	4 (25)
Nej	12 (75)
I alt	16 (100)

I alt 12 selskaber svarer, at førtidspensionsreformen ingen betydning har haft, mens 4 selskaber tilkendegiver, at reformen har haft betydning. Der er ikke et fuldstændigt sammenfald i forhold til de 4 selskaber, der har angivet, at tilkendelse af førtidspension i det nye system altid eller i nogle tilfælde giver ret til invalidedækning. Et af de selskaber, der altid foretager en selvstændig vurdering, angiver således at have ændret kriteriet fra tidligere at være det samme som det offentlige kriterium til nu at være et selvstændigt defineret kriterium.

De 12 selskabers begrundelse for, at reformen ikke har haft nogen betydning for kriteriet for tildeling af invalidedækning, fremgår af tabel 14. Næsten alle selskaberne henviser til hensynet til eksisterende forsikringsbetingelser. Det er således selskabernes vurdering, at kontraktretlige forhold selskab og kunde imellem ikke åbner mulighed for ændringer i selskabernes praksis. Tre selskaber svarer, at den fastholdte praksis også skyldes hensyn til forhold omkring det offentlige tilkendelsespraksis. Det angives fx, at selskaberne har været usikre på, om der ville blive flere eller færre tilkendelsesager, og man derfor valgte at fortsætte med det gamle kriterium.

Tabel 14 *Baggrunden for, at førtidspensionsreformen ikke har medført ændringer af kriteriet for tildeling af invalidedækning. Pct. angivet i parentes.*

	Antal pensionssekskaber
Hensyn til eksisterende forsikringsbetingelser	11 (92)
Hensyn til selskabets tildelingspraksis	6 (50)
Hensyn til forhold omkring det offentlige tilkendelsespraksis	3 (25)
Hensyn til andre forhold	1 (8)

Tilsvarende er der kun 4 selskaber, som angiver, at førtidspensionsreformen har medført ændringer af selve sagsbehandlingen i sager om invalidedækning. Det er primært de selskaber, som altid foretager en selvstændig vurdering i sager om invalidedækning, der angiver, at førtidspensionsreformen har medført ændringer. Ifølge disse selskaber skal der nu indhentes flere oplysninger, og der er behov for mere samarbejde med kommunen og kundens arbejdsplads. Der er også et enkelt selskab, som mener, at sagsbehandlingstiden er blevet længere, og at der skal igangsættes flere selvstændige undersøgelser. Omvendt angiver et af de selskaber, som automatisk tilkender invalidedækning, hvis der er ret til offentlig førtidspension, at sagsbehandlingstiden er blevet kortere, og der er behov for mindre samarbejde med kundens arbejdsplads. Det skal bemærkes, at erhvervsevnekriteriet stadig anvendes ved tildeling af svagelighedspension under den statslige tjenestemandsoverenskomst. Dog har førtidspensionsreformen medført visse ændringer på området, da tildeling af mellemste eller højeste førtidspension tidligere udløste ret til kvalificeret svagelighedspension. Der foretages nu altid en selvstændig vurdering ved tilkendelse af svagelighedspension. Til gengæld skal der ikke afventes kendelser i det sociale system, der lægges til grund for evt. tilkendelse af svagelighedspension.

I det følgende ses der på kundernes tilfredshed med selskabernes sagsbehandling i sager om invalidedækning efter gennemførelsen af førtidspensionsreformen. Det fremgår af tabel 15 nedenfor, at to selskaber tilkendegiver en større tilfredshed blandt kunderne, tre en mindre tilfredshed, mens de resterende 10 selskaber svarer ”uændret tilfredshed” eller ”ved ikke”. Selskabernes størrelse er imidlertid meget varierende. De selskaber, der angiver en større tilfredshed, omfatter ca. 25 pct. af samtlige kunder i undersøgelsen, selskaber med mindre tilfredshed omfatter 15 pct. af kunderne, mens selskaber med uændret eller uoplyst tilfredshed omfatter de resterende 60 pct. af kunderne.

På denne baggrund er det vanskeligt at angive håndfaste konklusioner om den generelle udvikling i kundernes tilfredshedsgrad efter gennemførelsen af førtidspensionsreformen.

Tabel 15 Selskabernes vurdering af kundernes tilfredshed med pensionsselskabets sagsbehandling i sager om invalidedækning efter gennemførelsen af førtidspensionsreformen. Pct. angivet i parentes.

	Antal pensionsselskaber
Større tilfredshed	2 (13)
Mindre tilfredshed	3 (19)
Uændret tilfredshed	5 (31)
Ved ikke	5 (31)
Uoplyst	1 (6)
I alt	16 (100)

Hvad angår antallet af klager over afgørelser om invalidedækning efter gennemførelse af førtidspensionsreformen, leder tabel 16 til overvejelser om, hvorvidt der modtages flere klager. Ét selskab tilkendegiver, at der kommer færre klager, mens fire registrerer flere klager. 9 selskaber melder om et uænd-

ret antal klager, ligesom antallet af klager er uændret på det statslige tjenestemandspensionsområde. På denne baggrund kan der spores en mindre vækst i antallet af klager efter reformens gennemførelse. Undersøgelsen giver dog ikke belæg for at vurdere, hvorvidt væksten i klagerne har sammenhæng med selve reformen eller skyldes ændring i antallet af ansøgninger.

Tabel 16 *Hvorvidt antallet af klager over afgørelser om invalidedækning har ændret sig efter gennemførelsen af førtidspensionsreformen. Pct. angivet i parentes.*

	Antal pensionselskaber
Ja, der kommer færre klager	1 (6)
Ja, der kommer flere klager	4 (25)
Nej	9 (56)
Ved ikke	1 (6)
Uoplyst	1 (6)
I alt	16 (100)

Et nærmere blik på tallene viser, at der er væsentlig forskel i selskabernes vurdering af kundernes tilfredshed, når der sondres mellem de selskaber, der lægger sig op af det offentlige tilkendelseskriterium og de selskaber, der foretager selvstændige vurderinger af muligheden for invalidedækning. De selskaber, der lægger sig op af den offentlige vurdering, oplever en større tilfredshed og i et enkelt tilfælde også færre klager, mens det kun er i selskaber, der altid foretager selvstændige vurderinger, at man oplever mindre tilfredshed og flere klager. Det peger i retning af, at ens tilkendelseskriterier på tværs af det offentlige og det private system giver en større tilfredshed blandt kunderne.

Med henblik på at undersøge behov og muligheder for øget samarbejde på tværs af det offentlige og det private system spørges der i undersøgelsen til, hvilke områder selskaberne konkret vurderer det hensigtsmæssigt med et større samarbejde i sagsbehandlingen.

Tabel 17 *Hvorvidt der er områder, hvor pensionselskabet vurderer det hensigtsmæssigt med en større samordning i sagsbehandlingen på tværs af det offentlige og private system. Pct. angivet i parentes.*

	Ja	Nej	Uoplyst	I alt
Begrebsanvendelse	6 (38)	7 (44)	3 (19)	16 (100)
Indhentning af oplysninger	7 (44)	6 (38)	3 (19)	16 (100)
Udveksling af oplysninger	8 (50)	5 (31)	3 (19)	16 (100)
Forebyggende initiativer	5 (31)	7 (44)	4 (25)	16 (100)
Andre	-	7 (44)	9 (56)	16 (100)

Det fremgår af tabel 17, at 6 selskaber tilkendegiver, at de gerne ser en større samordning med det offentlige i forbindelse med begrebsanvendelse, 7 selskaber ønsker et større samarbejde i indhentningen af oplysninger, 8 selskaber efterspørger større udveksling af oplysninger, mens 5 selskaber ønsker større samarbejde om forebyggende initiativer. Det er især selskaber, der lægger sig op af det offentlige kriterium, der ønsker en større samordning på området. Det gælder alle områder med undtagelse af forebyggende initiativer, der som tidli-

gere angivet ikke prioriteres højt som en selvstændig aktivitet hos denne gruppe af selskaber.

Samlet set vurderes der på baggrund af selskabernes tilkendegivelser at være grundlag for en nærmere drøftelse af muligheden for et større samarbejde på tværs af det offentlige og private system.

4.3 Svagelighedspension i tjenestemandspensionsordningerne

De offentlige tjenestemandspensioner består af henholdsvis de statslige og de kommunale tjenestemænd. Den statslige tjenestemandspensionsordning omfatter ca. 100.000 erhvervsaktive, der bl.a. er ansat som tjenestemænd i staten, folkeskolen og folkekirken, statstilskudsområder samt personer med bevaret statslig tjenestemandspension under ansættelse i visse aktieselskaber. Der er ca. 20.000 statslige tjenestemænd, der er blevet pensioneret pga. svagelighed.

Statslige tjenestemænd kan pga. sygdom, der medfører helbredsbetingset tjenestedygtighed, pensioneres før det sædvanlige afgangstidspunkt og modtage en såkaldt svagelighedspension, jf. de nedenfor anførte betingelser. Der er to grupper af svagelighedspensioner, ordinær svagelighedspension og kvalificeret svagelighedspension.

Tilkendelseskriterier

For at modtage ordinær svagelighedspension skal ansøgeren vurderes at være "helbredsmæssig tjenestedygtig til at bestride den aktuelle stilling eller anden passende stilling". Tilkendelse af den ordinære svagelighedspension forudsætter 10 års anciennitet som tjenestemand.

Tjenestemænd har ret til kvalificeret svagelighedspension, hvis den tilbageværende erhvervsevne i forhold til ethvert erhverv er nedsat er mindre end 2/3. Retten til kvalificeret svagelighedspension er uafhængig af ansættelsens varighed og pensionen udgør den pension, der ville være opnået ved fortsat ansættelse indtil den pligtige afgangsalder, som for de fleste stillinger er 70 år.

Endelig kan der tildeles tilskadekomstpension i de tilfælde, hvor svagelighedspensioneringen er forårsaget af en tilskadekomst i tjenesten. Hvis betingelserne er opfyldt, ydes fuld pension uanset de optjente pensionsår.

Ændringer i sagsbehandlingen som følge af førtidspensionsreformen

Før førtidspensionsreformen var tilkendelse af kvalificeret svagelighedspension betinget af, at den pågældende havde fået tilkendt mellemste eller højeste førtidspension efter lov om social pension.

Efter gennemførelsen af førtidspensionsreformen i 2003 foretages der i tjenestemandspensionsordninger en selvstændig vurdering af erhvervsevnetabet i umiddelbar forlængelse af afskedigelsen fra tjenestemandsstillingen mv., hvilket må skønnes at have betydet en vis stigning i antallet af rekvirerede special-

lægeerklæringer. I den statslige tjenestemandspensionsordning træffes afgørelse om ret til svagelighedspension af Helbredsnet.

5. Ydelsesstrukturer og dækning

5.1 Førtidspensionsreformen

Efter de nye regler om førtidspension, gældende fra 1. januar 2003, er der indført én samlet førtidspensionsydelse, som skal dække almindelige forsørgelsesudgifter. Særydelser, der blev ydet til førtidspensionister på den gamle ordning er således ikke videreført for nye førtidspensionister, dvs. fx bistands- og plejetillæg samt helbredstillæg, personligt tillæg og varmetillæg. Pensionsloven indeholder alene regler om kompensation for manglende indtjening ved erhverv og ikke regler om kompensation for merudgifter på grund af handicap. Denne kompensation ydes nu efter lov om social service.

Førtidspensionsbeløbet efter de nye regler er fuldt og almindeligt skattepligtigt. Pensionen er 14.456 kr. om måneden for enlige og 12.287 kr. om måneden for gifte og samlevende efter de i 2006 gældende satser. Det svarer til dagpengeniveauet for enlige og 85 procent heraf for gifte og samlevende. Førtidspensionsydelsen reguleres i forhold til eventuelle øvrige indtægter. Det indtægtsgrundlag, der anvendes ved beregning af førtidspension, bliver opgjort på grundlag af såvel pensionistens som en eventuel ægtefælles eller samlevers indtægter.

Der medregnes de typer indkomst, der efter skattelovgivningen kaldes personlig indkomst, positiv kapitalindkomst og aktieindkomst. Som enlig førtidspensionist må man tjene op til 59.000 kr. årligt og som gift eller samlevende 93.600 kr. årligt, inden der modregnes i pensionen. For hver 100 kr. man tjener ud over fradragsbeløbet reduceres førtidspensionen med 30 kr.

Udbetalingen af skattepligtige invalidedækninger fra private pensionsordninger på mere end 59.000 kr. for enlige vil således føre til indtægtsregulering af den offentlige førtidspension. Det er kun invaliderenten, der udbetales som en løbende ydelse, som er almindelig skattepligtig og kan føre til indtægtsregulering. En invalidesum er et engangsbeløb, hvoraf der normalt betales en afgift til staten på 40 pct., og den indgår ikke i beregningen af offentlig førtidspension.

5.2 Invalidedækning i virksomhedsbaserede og overenskomstbaserede ordninger efter førtidspensionsreformen

I arbejdsmarkedspensionsordningerne kan invalidedækningen være sammensat af en række forskellige ydelser. I den enkelte ordning består dækningen af en invaliderente, og/eller en invalidesum og/eller præmiefritagelse, jf. tabel 18.

Tabel 18 *Hvad pensionselskabets invalidedækning omfatter. Pct. angivet i parentes.*

	Antal pensionselskaber
Invaliderente	15 (94)
Invalidesum	15 (94)

Præmiefritagelse	16 (100)
Invalidedækning ved gruppelivsordning	8 (50)
Andre	4 (25)

Invalidedækningens størrelse er reguleret i pensionsaftalen. Det følger af pensionsaftalen, hvor meget erhvervsevnen skal være nedsat, for at den enkelte har ret til invalidedækning. Afgørende for invalidedækningens størrelse i kroner og ører er størrelsen af den præmie, der går til dækningen.

Spørgeskemaundersøgelsen viser, at gennemførelsen af førtidspensionsreformen – herunder ændringer af pensionens størrelse og reglerne om indtægtsregulering – ikke har haft nogen signifikant eller entydig indflydelse på ydelsesstrukturer og ydelsesniveauer for invalidedækningen i arbejdsmarkedspensionsordninger. Således er det kun to selskaber, som angiver, at invalidedækningens udformning er ændret som følge af den nye ydelsesstruktur efter førtidspensionsreformen. Ét selskab svarer, at andelen af pensionsbidraget, der bruges på invalidedækning, er blevet større, mens et andet selskab oplyser, den er blevet mindre.

5.3 Svagelighedspension i tjenestemandspensionsordninger

Størrelsen af svagelighedspensionerne under den statslige tjenestemandspensionsordning er afhængig af flere forhold, herunder hvilken svagelighedspensionsordning tjenestemanden pensioneres efter samt anciennitet. Ved ordinær svagelighedspension er størrelsen anciennitetsbestemt, mens pensionsalderen ved kvalificeret svagelighedspension fastsættes som om den pågældende havde været fuldtidsansat fra afskedigelsestidspunktet og indtil den pligtige afgangsalder. Skyldes pensioneringen tilskadekomst i tjenesten, beregnes pensionen på grundlag af en pensionsalder (anciennitet) på 37 år.

Den højeste egenpension opnås ved 37 års pensionsalder. Den udgør principielt 57 pct. af tjenestemandens pensionsgivende løn.

5.4 Samlet dækning ved nedsat arbejdsevne

I det følgende afsnit ses der på den samlede offentlige og private dækning for personer med nedsat arbejdsevne. Det beskrives indledningsvist, hvor mange personer der hvert år visiteres til fleksjob, tilkendes offentlig førtidspension eller tildeles invalidedækning i arbejdsmarkedspensionsordninger. Dernæst vurderes, hvor stor gruppen er, som arbejder i fleksjob eller modtager offentlig førtidspension samtidig med, at der udbetales invalidedækning fra en arbejdsmarkedspensionsordning.

Tabel 19 Skøn over tildelinger af invalidedækning i 2005

	Antal tildelinger
Alm. Brand	30
AP pension	220
Finanssektorens Pension	31
Funktionær Pension	12
Industriens pensionsforsikring	1.200
ISP Pensionskassen for teknikum- og diplomingeniører	5
Juristernes og Økonomernes Pensionskasse	43
Nordea liv & Pension	1.500
Pen-Sam	1.150
PensionDanmark	1.500
Pensionskassen for Børne- og Ungdomspædagoger	450
PFA Pension	2.500
PKA	632
SAMPENSION	700
SEB Pension	208
Topdanmark Forsikring	500
I alt	10.681

Tabel 19 viser, at der i 2005 blev tilkendt invalidedækning (invaliderefter og invalidesummer) i 10.700 tilfælde efter de overenskomst- og virksomhedsbase-rede arbejdsmarkedspensionsordninger, der er omfattet af undersøgelsen (sva-rende til ca. 70 % af markedet). Dertil kommer omkring 760 tilkendelser af svagelighedspension i den statslige tjenestemandspensionsordning. Til sam-menligning blev der tilkendt 14.700 offentlige førtidspensioner i 2005. Selvom der vil være personer, som får tilkendt invalidedækning fra flere selskaber kan det rimeligvis antages, at der tilkendes stort lige mange invalidedækninger og offentlige pensioner, såfremt de private tildelinger på hele markedet indregnes.

Det er vanskeligt at foretage en nøjagtig sammenligning af den samlede størrelse af de private invalidedækninger og udbetalingerne af offentlig førtidspensi-on, da den samlede størrelse af invaliderenteudbetalingerne opgøres sammen med udbetalinger til alderspension, der tegner sig for store beløb. Det kan imid-lertid konstateres, at der i 2005 blev udbetalt ca. 225 mio. kr. i invalidesummer i livsforsikrings kontrakter tegnet som led i et ansættelsesforhold. De samlede offentlige udgifter til førtidspension beløb sig samme år til 32,6 mia. kr., mens den samlede udgift til nytilkendte førtidspensioner i 2005 var ca. 1,1 mia. kr.

Det er dog ikke alle modtagere af offentlig førtidspension, der er omfattet af en invalidedækning i arbejdsmarkedspensionerne. Det er der en række årsager til. For eksempel forudsætter tilkendelse af førtidspension ikke, at man har været beskæftiget på arbejdsmarkedet. Vejen til førtidspension er ofte præget af peri-oder med sygdom og løs tilknytning til arbejdsmarkedet, og det kan som tidli-gere beskrevet få betydning for muligheden for at blive omfattet af en arbejds-markedspensionsordning. Derudover er tilkendelseskriterierne i mange tilfælde ikke sammenfaldende, og endelig kan det ikke udelukkes, at der er personer,

som er berettiget til en invalidedækning i arbejdsmarkedspensionsordningerne, men som på grund af manglende kendskab til dækningen ikke får rettet henvendelse til selskabet, og dermed ikke får udbetalt den ydelse, de har ret til.

Netop på den baggrund iværksatte pensionsbranchen, Socialministeriet, KL, KMD og IT- og Telestyrelsen et projekt om udveksling af oplysninger vedr. tilkendelse af førtidspension. Formålet med projektet er at sikre, at borgerne får de ydelser, de har ret til, og medvirke til at effektivisere sagsgangen hos pensionselskaberne. Resultatet af projektet er en ny webservice, der åbnede i august 2006. Servicen giver, hvis borgeren samtykker, meddelelse om tilkendelse af førtidspension videre til de deltagende pensionselskaber, så de nye førtidspensionister får udbetaling fra andre pensionsordninger, hvis deres tab af erhvervs-evne giver dem ret til det.

Omkring 25 pct. af de personer, der modtog førtidspension efter de nye regler i 2004, modtog også supplerende pensionsydelse fra arbejdsmarkedspensionsordninger eller individuelle pensionsordninger.³ Det skal i den forbindelse understreges, at der udelukkende indgår løbende udbetalinger, dvs. invaliderenter, og ikke invalidesummer. Der ses alene på førtidspensionister i alderen 20-59 år. De yngste førtidspensionister sorteres fra, fordi tilkendelse af førtidspension til helt unge mennesker normalt har baggrund i alvorlige handicap og som følge heraf manglende forudgående tilknytning til arbejdsmarkedet. De ældste førtidspensionister er ligeledes sorteret fra, fordi invalidedækningen ofte stopper før det fyldte 65. år og udbetaling af eventuelle alderspensioner ikke bør indgå i denne sammenhæng.

Datagrundlaget giver ikke mulighed for, at undersøge, hvor mange der modtager invalidedækning fra en arbejdsmarkedspensionsordning uden samtidig at modtage offentlig førtidspension.

Det har ikke i beregningen været muligt isoleret at se på invalidedækninger i arbejdsmarkedspensionsordninger. Ovenstående beregninger omfatter således også ydelser fra individuelle pensionsordninger. Det taler for, at den reelle overlapning mellem offentlig førtidspension og invalidedækning fra arbejdsmarkedspensioner er mindre end angivet. Omvendt må det antages, at invalidedækningen ofte først tildeles nogen tid efter tilkendelsen af førtidspension og dermed i nogle tilfælde ikke vil indgå i denne beregning. Det taler for, at overlappet reelt vil være større. Det er med andre ord ganske vanskeligt på grundlag af de eksisterende data at vurdere hvor stor en andel, der samtidig modtager offentlig førtidspension og en løbende invalidedækning fra en arbejdsmarkedspensionsordning.

Det hører også med til billedet, at en væsentlig del af førtidspensionisterne kan have haft en manglende eller løs tilknytning til arbejdsmarkedet. Dette gælder specielt i årene forud for tilkendelsen af førtidspension. Dette forhold – kombineret med at udbygningen og udbredelsen af arbejdsmarkedspensionsordningerne er af relativt nyere dato – betyder, at man først på længere sigt vil se den fulde effekt i form af en større andel af førtidspensionisterne, som samtidig modtager en invalidedækning fra en arbejdsmarkedspensionsordning.

---

³ Socialministeriets beregninger på Lovmodellens pensions- og indkomstregister for 2004, som er de senest tilgængelige data.

Andelen af personer i fleksjob med supplerende invalidedækning er naturligvis noget lavere end for førtidspensionister. Det skønnes, at omkring 8 pct. de personer, der var i fleksjob i 2004, modtog supplerende pensionsydelse fra arbejdsmarkedspensionsordninger eller individuelle pensionsordninger.⁴

For både førtidspensionister og personer i fleksjob gælder det, at omkring 30 pct. af udbetalingerne fra supplerende pensionsydelse stammer fra tjenestemandspensionsordningerne.

Overlappet mellem invalidedækning og førtidspension vil variere meget. For nogle selskaber (fx dem der bruger samme kriterium som det offentlige) vil det være meget stort, mens det vil være mindre for selskaber som fx tilkender ydelser, til personer, der ikke længere kan arbejde indenfor hidtidigt arbejdsområde.

Da den gennemførte spørgeskemaundersøgelse ikke afdækker invalidedækningens størrelse og beregning i de forskellige ordninger, har arbejdsgruppen valgt at udarbejde nogle eksempler på den samlede dækning ved invaliditet.

5.5 Eksempler på samlet dækning ved varigt tab af arbejdsevne/erhvervsevne

Dækningen i ordningerne varierer alt afhængig af bidragsprocenter, antal års medlemskab, alder på tidspunktet for invaliditetens indtræden m.v. Det vil derfor være meget vanskeligt at udforme en dækkende beskrivelse af dækningsgrader.

For at kunne belyse samspillet mellem den offentlige førtidspension og arbejdsmarkedspensionernes invalidedækning i forhold til den samlede økonomiske dækning er det i stedet valgt at udforme en række konkrete eksempler.

Eksemplerne er lavet på grundlag af et bredt udsnit af selskaberne og tager således højde for variation i forhold til kundens uddannelsesmæssige baggrund, ansættelsesforhold, lønniveau mv. Eksemplerne er baseret på gennemsnits årslønninger og invalidedækninger hos konkrete selskaber og er herefter anonymiseret. Der er således tale om idealtyper, der ikke nødvendigvis er repræsentative.

Formålet med eksemplerne er overordnet set at vise, hvor meget den offentlige førtidspension og invalidedækningen tilsammen udgør i forhold til en tidligere typisk årsløn. I eksemplerne er der taget højde for samspillet mellem ordningerne (indtægtsregulering af den offentlige førtidspension som følge af udbetaling af invalidedækning).

Eksemplerne hviler på en række forudsætninger. For at simplificere beregningerne maksimalt belyses alene samspillet mellem løn, invaliditetspension og førtidspension for en enlig uden børn. Der er således set bort fra eventuel daginstitutionsrabat, særlige børnetilskud m.v. Endvidere ses der bort fra boligudgifter og boligstøtte.

---

⁴ Socialministeriets beregninger på Lovmodellen.

Det skal også bemærkes, at der i beregningerne er set bort fra eventuelle invalidesummer (engangsbeløb), der udbetales i flere ordninger (se tabel 7).

Det er antaget, at alle erhvervsaktive betaler kontingent til fagforening, A-kasse og efterlønsordning.

Tabel 20 *Disponibel indkomst ved beskæftigelse og førtidspensionering, medlem af pensionsordning 1, enlig 2006*

	Beskæftiget	Modtager af førtidspension og privat invalidepension	Kun førtidspension
	Kr.	Kr.	Kr.
Løn	287.000		
Førtidspension		173.472	173.472
Invalidepension		48.000	-----
Fagforeningskontingent	6.664	-----	-----
A-kasse, efterlønsbidrag, ATP	8.847	975	975
AM-bidrag	22.882	-----	-----
Indkomstskat	79.897	70.578	51.964
Disponibel indkomst	168.710	149.919	120.533

Kilde: Egne beregninger med Finansministeriets Familietypemodell

Dækningsgraden for en modtager af førtidspension og privat invalidedækning i forhold til den disponible indkomst er i eksemplet for pensionsordning 1 således 90,7 %, mens den ved modtagelse af førtidspension er 70,9 %. Da den årlige invalidedækning ikke overstiger 59.000 kr., bliver der ikke foretaget indtægtsregulering af førtidspensionen.

Tabel 21 Disponibel indkomst ved beskæftigelse og førtidspensionering, nyansat indenfor pensionsordning 2, enlig 2006

	Beskæftiget	Modtager af førtidspension og privat invalidepension	Kun førtidspension
	Kr.	Kr.	Kr.
Løn	269.474		
Førtidspension		153.597	173.472
Invalidepension		122.000	-----
Fagforeningskontingent	5.436	-----	-----
A-kasse, efterlønsbidrag, ATP	8.296	975	975
AM-bidrag	21.480	-----	-----
Indkomstskat	74.197	92.564	51.964
Disponibel indkomst	160.065	182.130	120.533

Kilde: Egne beregninger med Finansministeriets Familietypemodul

Dækningsgraden for en modtager af førtidspension og privat invalidedækning i forhold til den disponible indkomst er i eksemplet for en nyansat under pensionsordning 2 113,8 %, mens den ved modtagelse af førtidspension er 74,7 %. Da invalidedækningen overstiger det årlige fradragsbeløb ved modtagelse af førtidspension på 59.000 kr. med ca. 63.000 kr., nedsættes førtidspensionen i dette tilfælde fra 173.472 kr. til 153.597 kr.

Tabel 22 Disponibel indkomst ved beskæftigelse og førtidspensionering, enlig indenfor pensionsordning 2, enlig 2006

	Beskæftiget	Modtager af førtidspension og privat invalidepension	Kun førtidspension
	Kr.	Kr.	Kr.
Løn	755.640		
Førtidspension		95.697	173.472
Invalidepension		315.000	-----
Fagforeningskontingent	5.436	-----	-----
A-kasse, efterlønsbidrag, ATP	8296	975	975
AM-bidrag	60.373	-----	-----
Indkomstskat	329.144	166.757	51.964
Disponibel indkomst	352.391	242.964	120.533

Kilde: Egne beregninger med Finansministeriets Familietypemodul

Dækningsgraden for en modtager af førtidspension og privat invalidedækning i forhold til den disponible indkomst er i det andet eksempel for pensionsordning 2 68,9 %, mens den ved modtagelse af førtidspension er 33,9 %. Da invalidedækningen overstiger det årlige fradragsbeløb ved modtagelse af førtidspension med 256.000 kr., nedsættes førtidspensionen i dette tilfælde fra 173.472 kr. til 95.697 kr.

Tabel 23 Disponibel indkomst ved beskæftigelse og førtidspensionering, indenfor pensionsordning 3, enlig 2006

	Beskæftiget	Modtager af førtidspension og privat invalidepension	Kun førtidspension
	Kr.	Kr.	Kr.
Løn	290.505		
Førtidspension		161.772	173.472
Invalidepension		98.000	-----
Fagforeningskontingent	5.436	-----	-----
A-kasse, efterlønsbidrag, ATP	8296	975	975
AM-bidrag	23.240	-----	-----
Indkomstskat	81.971	85.431	51.964
Disponibel indkomst	171.562	173.336	120.533

Kilde: Egne beregninger med Finansministeriets Familietypemodul

Dækningsgraden for en modtager af førtidspension og privat invalidedækning i forhold til den disponible indkomst er i eksemplet for pensionsordning 3 100,5 %, mens den ved modtagelse af førtidspension er 69,7 %. Da invalidedækningen overstiger det årlige fradragsbeløb ved modtagelse af førtidspension med ca. 40.000 kr. nedsættes førtidspensionen i dette tilfælde fra 173.472 kr. til 160.833 kr.

Table 24 *Disponibel indkomst ved beskæftigelse og førtidspensionering, 45-årig postarbejder på skalatrin 26, hhv. ordinær og kvalificeret svagelighedspension, enligt*

	Beskæftiget	Ordinær svagelighedspension	Kvalificeret svagelighedspension	Kun førtidspension
	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
Løn	242.971			
Førtidspension		159.237	136.317	173.472
Invalidepension		103.245	179.646	
Fagforeningskontingent	5.436	-----	-----	-----
A-kasse, efterlønsbidrag, ATP	8.296	975	975	975
AM-bidrag	19.438	-----	-----	-----
Indkomstskat	65.302	86.860	110.628	51.964
Disponibel indkomst	144.499	174.647	204.360	120.533

Kilde: Egne beregninger med Finansministeriets Familietypemodul

Dækningsgraden for modtager af henholdsvis ordinær og kvalificeret svagelighedspension i den statslige tjenestemandsoverenskomst i forhold til den disponible indkomst er i eksemplet for en postarbejder på skalatrin 26 henholdsvis 120,9 % og 141,4 %, mens den ved modtagelse af førtidspension er 82,7 %. Der er således tale om ganske markante dækningsgrader i den statslige tjenestemandsoverenskomst. Da såvel den ordinære som den kvalificerede svagelighedspension overstiger det årlige fradragsbeløb ved modtagelse af førtidspension på 59.000 kr., foretages der indtægtsregulering i førtidspensionen.

I de anførte eksempler varierer dækningsgraden således meget - fra 68,9 % af lønnen til 141,4 % ved modtagelse af såvel offentlig førtidspension som invalidedækning eller svagelighedspension. Ved modtagelse af førtidspension alene spænder intervallet fra henholdsvis 33,9 % til 82,7 %.